

พิมพ์คำ

สำนักพิมพ์

สารคดี

ภาพเก่ากรุงเทพฯ

Old Photos of Bangkok

ประมวลภาพเก่ากรุงเทพฯ แบบดูง่าย

แอนก นาวิกมูล
ANAKE NAWIGAMUNE

New Road, Bangkok.

ความน่าสนใจ

๑. ที่มาของภาพ

ภาพถ่ายกรุงเทพฯ หลายภาพได้จากหอบจดหมายเหตุแห่งชาติ และหลายภาพได้จากห้องสมุดส่วนตัว บางภาพเช่นภาพชุดตลาดน้ำ ยุคใกล้ ๒๕๐๘ ถูกทิ้งเป็นขยะ ซื้อมาได้จากแผงหนังสือเก่า

วิชาถ่ายภาพเริ่มเข้าเมืองไทยเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๘๘ (ปลาย สมัยรัชกาลที่ ๓) โดยสังฆราชบิลเลอกัวซ์ ชาวฝรั่งเศสซึ่งประจำอยู่ที่วัดคอนเซ็ปชัน สามเสน ขอให้บาทหลวงลาร์โนดี ผู้มีความรู้ทางช่างหลายสาขา นำกล้องพร้อมอุปกรณ์เข้ามาระหว่างเดินทางสู่บางกอก

สมัยรัชกาลที่ ๔ เริ่มมีร้านถ่ายรูป (ตั้งอยู่บนเรือนแพหน้าวัด ขางตาคูร์ส) ของขุนสุนทรสาทิสลักษณ์ (นายจิตร ต้นสกุล จิตราคนี้ ต่อมาได้เป็นหลวงอัคนีนฤมิตร) และสมัยรัชกาลที่ ๕ การถ่ายรูปก็เริ่มขยายตัว (รวมทั้งขยายไปยังต่างจังหวัดด้วย เช่นที่สงขลาและ เชียงใหม่)

รัชกาลที่ ๕ ทรงสนพระทัยเรื่องการถ่ายรูปมาตั้งแต่ยังหนุ่ม ช่วงปลายรัชกาลทรงเล่นกล้องและถ่ายรูปเองเป็นจำนวนมาก จากความสนพระทัยนี้ทำให้คนรุ่นหลังมีภาพเก่าไว้ศึกษาจำนวนมาก จึงควรช่วยกันรักษาและเผยแพร่ให้คงอยู่ตลอดไป

๒. กรุงเทพฯ

บริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาแถบนี้เดิมเรียกว่า “บางกอก” เป็นชุมชนเก่ามาแต่ยุคกรุงศรีอยุธยา สังกัดได้จากวัดเก่าจำนวนมาก ซึ่งสร้างมาแต่ครั้งกระโน้น

รัชกาลที่ ๑ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ทรงเริ่มสร้างกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ โปรดให้ขุดคลองรอบกรุง คลองมหานาค และสร้างกำแพงเป็นศรีสง่ารอบตัวพระนคร แต่ภายหลังถูกรื้อออกเสียมากเพื่อการคมนาคม

สมัยรัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) มีการสร้างวังสวยๆ และตึกแถวงามๆ มากขึ้น ทรงสร้างสะพานที่มีลวดลายประดับงดงามหลายแห่ง

บัดนี้ (พ.ศ. ๒๕๕๘) กรุงเทพฯ มีอายุ ๒๓๓ ปี

๓. ความเปลี่ยนแปลง

พระมหากษัตริย์ เจ้านาย และพ่อค้า มักเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เสมอ เช่นรัชกาลที่ ๔ ทรงเริ่มใช้สนับเพลา (กางเกง) อย่างชาวตะวันตก ทรงเริ่มส่ง ส.ค.ส. หรือบัตรอวยพรปีใหม่อย่างตะวันตก ทรงเรียนรู้ฝรั่ง แต่ก็ทรงรักษาสิ่งดีๆ แบบไทยเอาไว้ได้อย่างสมดุล

สมัยรัชกาลที่ ๓-๔-๕ จึงยังมีทั้งเรือนไทย โบสถ์วิหารที่งดงาม มีบริเวณกว้างขวาง รัมนั้น ดูดีไม่แพ้สิ่งก่อสร้างแบบตะวันตก

สมัยรัชกาลที่ ๕ ชายเริ่มตัดผมทรงทรงแทนผมมหาดไทย
แบบโบราณ หญิงตัดผมทรงดอกกระพุ่มแทนผมปักแบบโบราณ

สมัยรัชกาลที่ ๖ (ยุค ๒๔๖๐) มีพระราชนิยามให้สตรีนุ่งผ้าขึ้น

สมัยรัชกาลที่ ๗ (ยุค ๒๔๗๐) มีแฟชั่นเสื้อแขนกุด (ของสตรี)
ตามแบบตะวันตก

สมัยรัชกาลที่ ๘ (ยุค ๒๔๘๐ หรือยุคจอมพล ป. พิบูล-
สงคราม) มีรัฐนิยมให้สวมหมวก แต่งตัวสุภาพ หญิงนุ่งผ้าถุงแทน
โจงกระเบน ให้เลิกกินหมาก รัฐบาลสร้างอาคารที่ดูมั่นคงหลายแห่ง
เช่น อาคารบนถนนราชดำเนิน

สมัยปัจจุบัน มีรถไฟฟ้าทั้งบนดินและใต้ดินที่ทันสมัย
คอมพิวเตอร์-อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือมีบทบาทในการ
ทำงานและการใช้ชีวิตอย่างสูง

๔. การขยายตัว

พ.ศ. ๒๔๙๕ กรุงเทพฯ มีประชากรจำนวนราว ๔ แสน
แปดหมื่นกว่าคน

พ.ศ. ๒๕๒๐ กรุงเทพฯ มีประชากร ๔ ล้านกว่าคน

พ.ศ. ๒๕๕๕ กรุงเทพฯ มีประชากรราว ๗ ล้านคน

กรุงเทพฯ เริ่มขยายตัวในยุค ๒๔๙๐ เห็นได้จากมติ ค.ร.ม.
ที่ให้เตรียมขยายแผนผังเมืองใหม่ โดยจะขยายไปตามถนนสาย
สมุทรปราการ นนทบุรี และเขตธนบุรี ซึ่งยังเป็นเรือกสวนอยู่ พอที่
จะเอามาขยายเมืองได้อีกมาก

พ.ศ. ๒๔๙๕ รัฐบาลเวนคืนที่ดินแถบบางเขนเพื่อสร้าง
เรือนจำใหม่

พ.ศ. ๒๔๙๕ รัฐบาลให้ชาวเรือที่มาจอดเรืออาศัยในคลอง
ผดุงกรุงเกษม คลองหัวลำโพง คลองสีลม ต้องย้ายออก

ปัจจุบันกรุงเทพฯ มี ๕๐ เขต มีตึกรามบ้านช่องจำนวนมหาศาล

๕. การคมนาคม

รถลากถูกสั่งเลิก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖

พ.ศ. ๒๕๐๓ เลิกรถสามล้อในกรุงเทพฯ รถสามล้อเครื่อง
(จากญี่ปุ่น) เริ่มเข้ามาทำหน้าที่แทน

๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ เลิกเดินรถรางในกรุงเทพฯ

ยุค ๒๕๐๐ เริ่มมีการถมคูคลองเพื่อทำถนน ตลาดน้ำที่เคยมี
ในแถบมหานาค-วัดไทร-บางแวก เริ่มหายไป

ยุค ๒๕๐๐ มีดำริย้ายสถานีรถไฟจากหัวลำโพงไปบางซื่อ
แต่ที่สุดก็ไม่ได้ย้าย

ต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ มีการตั้งสถานีกลางขึ้นที่ชานกรุง (ของ
สมัยนั้น) ๓ แห่ง คือ ที่ตลาดหมอชิต ที่สามแยกไฟฉาย และที่
เอกมัย เป็นต้นทางเดินรถ

พ.ศ. ๒๕๐๕ เริ่มมีการสร้างที่พักคนโดยสารรถเมล์

พ.ศ. ๒๕๑๖ สร้างสะพานพระปิ่นเกล้าข้ามไปยังฝั่งธนบุรี
ทำให้ที่สวนแถบนั้นกลายเป็นเมือง

๖. เบ็ดเตล็ด

๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ เปิดสะพานพระราม ๖ หลังการซ่อมใหญ่

พ.ศ. ๒๔๙๗ เปิดอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสิน

๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ เปิดโรงแรมเอราวัณ

พ.ศ. ๒๕๐๑ เปิดสะพานกรุงธน

พ.ศ. ๒๕๐๕ เริ่มใช้ระบบสัญญาณไฟอัตโนมัติ

พ.ศ. ๒๕๐๖ กระทรวงมหาดไทยเริ่มสร้างสะพานข้ามถนนขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้ข้ามถนนโดยสะดวกในแหล่งที่มีการจราจรคับคั่ง

พ.ศ. ๒๕๐๖ เปิดศูนย์การค้าราชประสงค์

๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๙ เปิดสะพานลอยประตูน้ำ ซึ่งเป็นสะพานลอยแห่งแรก

๗. ความบันเทิง

คนไทยรู้จักภาพยนตร์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๙ หรือปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ ต่อจากนั้นโรงฉายภาพยนตร์ก็ค่อยๆ เปิดฉายกันในหลายพื้นที่

ยุค ๒๔๗๐-๒๔๘๐ คนไทยเริ่มสร้างภาพยนตร์มากขึ้น ภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียงเป็นของบริษัทศรีกรุง ซึ่งโรงถ่ายอยู่ที่ “ทุ่งบางกะปิ” หรือย่านถนนอโศก (ข้างสยามสมาคม)

ยุค ๒๔๙๐-๒๕๐๐ โทรทัศน์เริ่มเป็นที่รู้จัก เพลงลูกทุ่ง ลูกกรุง เพลงสากล เป็นที่นิยม การเล่นแบบเก่า เช่น ละครชาตรี หนังใหญ่ หุ่นกระบอก เพลงพื้นบ้าน ฯลฯ เริ่มหมดความนิยม

ดารารายานต์ในยุคนั้นได้แก่ สุรสิทธิ์ สัตยวงศ์, ลือชัย นฤนาท (จาก เล็บครุฑ), อมรา อัศวฉนทร์ (จาก เห่าดง), รัตนาภรณ์ อินทรกำแหง (จาก นิทรา สายัณห์), วิไลวรรณ วัฒนพานิช (จาก สาวเครือฟ้า)

ความรู้พื้นฐานบางประการที่ควรทราบ^๑

เมื่อเราศึกษาประวัติศาสตร์ไทย เราจะพบการอ้างศักราช วันเดือนปี
รัชสมัย และมาตราต่างๆ เสมอ สิ่งที่ท่านควรทราบคือ

เรื่องศักราช

๑. จ.ศ. มาจากคำว่า จุลศักราช จะทำ จ.ศ. ให้เป็น พ.ศ.
หรือพุทธศักราช ให้เอา ๑๑๘๑ ไปบวก เช่น จ.ศ. ๑๒๖๒ เอา ๑๑๘๑
ไปบวก ได้เท่ากับ พ.ศ. ๒๔๔๓

๒. ร.ศ. มาจากคำว่า รัตนโกสินทรศก จะทำให้เป็น พ.ศ.
ให้เอา ๒๓๒๔ ไปบวก เช่น ร.ศ. ๑๑๙ เอา ๒๓๒๔ ไปบวก ได้เท่ากับ
พ.ศ. ๒๔๔๓

๓. ตัวเลขที่เกาะอยู่เหนือคำว่า ศก หมายถึงปีที่พระเจ้าแผ่นดิน
กำลังครองราชย์อยู่ในขณะนั้น เช่น รัตนโกสินทรศก ๓๒
หมายความว่า เป็นปีที่ ๓๒ ของรัชกาลที่ ๕ อยู่ในรัตนโกสินทรศก
๑๑๘ หรือ พ.ศ. ๒๔๔๒ (ร. ๕ เริ่มขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑
นับปี ๒๔๑๑ นั้นเป็นปีที่ ๑ ของ ร. ๕)

^๑ คัดจากหนังสือ *สมุดภาพกรุงเทพฯ* โดย เอนก นาวิกมูล สำนักพิมพ์โนรา
จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๕

๔. ค.ศ. มาจากคำว่า คริสต์ศักราช จะทำ ค.ศ. ให้เป็น พ.ศ. ให้เอา ๕๔๓ ไปบวก เช่น ค.ศ. ๑๙๐๐ เอา ๕๔๓ ไปบวก ได้เท่ากับ พ.ศ. ๒๔๔๓

เรื่องวันเดือนปี

ในหนังสือประเภทพงศาวดาร ท่านจะพบการอ่านวันเดือนปีแบบจันทร์คติแทรกแซมอยู่เสมอ เช่น

๑๙๗๗ อย่างนี้อ่านว่า “วันอาทิตย์ เดือน ๗ ขึ้น ๕ ค่ำ” (หากวางเลขไว้ข้างบนหมายถึงวันข้างขึ้น หากเอาตัวเลขลงไว้ข้างล่างหมายถึงวันข้างแรม ต้องอ่านว่า แรม ๕ ค่ำ)

อนึ่ง ขอให้สังเกตว่าโบราณลำดับการอ่านเลขในลักษณะนี้เป็น วัน-เดือน-ข้างขึ้นข้างแรม แทนที่จะเป็น วัน-ข้างขึ้นข้างแรม-เดือน (วัน วันที่ เดือน แบบที่เรานิยมใช้กันในปัจจุบัน) อย่างไรก็ตาม ในส่วนตัวของผู้เขียนเองนิยมใช้แบบวัน-ขึ้นแรม-เดือน มากกว่า

- ๑ เท่ากับวันอาทิตย์
- ๒ เท่ากับวันจันทร์
- ๓ เท่ากับวันอังคาร
- ๔ เท่ากับวันพุธ
- ๕ เท่ากับวันพฤหัสบดี
- ๖ เท่ากับวันศุกร์
- ๗ เท่ากับวันเสาร์

หนังสือที่ท่านควรมีไว้แปลงวันเดือนปีทางจันทรคติเป็นสุริยคติ ได้แก่ หนังสือจำพวก ปฏิทิน ๑๕๐ ปี แต่ท่านต้องตั้งกติกาให้ดี เพราะแต่ละเล่มเทียบวันขึ้นแรมทางจันทรคติแตกต่างกันอย่างน่าฉงน แม้วันขึ้นแรมของปัจจุบันในหนังสือปฏิทิน ๑๐๐ ปี ๑๕๐ ปี ก็ไม่ค่อยตรงกับวันขึ้นแรมในปฏิทินที่เรากำลังใช้กัน ทำให้เกิดความยุ่งเหยิงสับสนเป็นอันมาก

เรื่องนี้ผู้เขียนได้ประสบแล้ว และได้สอบถามอาจารย์ล้อมเพ็งแก้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านปฏิทินดู ท่านว่าให้ยึดเอาแต่วัน คือจันทร์ อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เป็นหลัก อย่าเอาเลขขึ้นแรมเป็นเกณฑ์ รายละเอียดและเหตุผลมียืดยาว แต่เราซึ่งไม่สนใจโหราศาสตร์คงฟังไม่เข้าใจ จึงไม่ขอนำมาอธิบายให้กรงูรัง

เรื่องการขึ้นปีใหม่

๑. โบราณไทยขึ้นปีใหม่แรม ๑ ค่ำ เดือนอ้าย ต่อมาใช้ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ช่วงเดือนเมษายน เป็นช่วงเปลี่ยนศักราช
๒. สมัยรัชกาลที่ ๕ เริ่มยึดวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ เมื่อ จ.ศ. ๑๒๕๑ ร.ศ. ๑๐๘ พ.ศ. ๒๔๓๒
๓. พ.ศ. ๒๔๘๓ รัฐบาลให้ถือวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นวันขึ้นปีใหม่แบบเก่าปีสุดท้าย โดยให้ พ.ศ. ๒๔๘๓ สิ้นสุดลงเพียงวันที่ ๓๑ ธันวาคมเท่านั้น รุ่งขึ้นคือวันที่ ๑ มกราคม ให้ถือเป็น พ.ศ. ๒๔๘๔ นับแต่นั้นเราก็ขึ้นปีใหม่ในวันที่ ๑ มกราคมเรื่อยมา

จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (แต่การเปลี่ยนปีนักษัตร เช่น เปลี่ยนปีมะโรง เป็นปีมะเส็ง ยังต้องไปเปลี่ยนในช่วงเดือนเมษายน)

เรื่องรัชกาล

๑. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๗๙ ครองราชย์วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๕ สวรรคตวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๒ พระชนมายุ ๗๓ พรรษา ครองราชย์นาน ๒๗ ปี

๒. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันพุธที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๑๐ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๕๒ สวรรคตวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๗ พระชนมายุ ๕๘ พรรษา ครองราชย์นาน ๑๕ ปี

๓. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันจันทร์ที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๓๐ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๖๗ สวรรคตวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๔ พระชนมายุ ๖๔ พรรษา ครองราชย์นาน ๒๗ ปี

๔. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๔๗ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๙๔ สวรรคตวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ พระชนมายุ ๖๕ พรรษา ครองราชย์นาน ๑๗ ปี

๕. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันอังคารที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๙๖ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๔๑๑ สวรรคตวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ พระชนมายุ ๕๗ พรรษา ครองราชย์นาน ๔๒ ปี

๖. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันเสาร์ที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๔๕๓ สวรรคตวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ พระชนมายุ ๔๖ พรรษา ครองราชย์นาน ๑๕ ปี

๗. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันพุธที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๖ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๔๖๘ สละราชสมบัติ พ.ศ. ๒๔๗๗ สวรรคตวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ พระชนมายุ ๔๘ พรรษา ครองราชย์นาน ๙ ปี

๘. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงพระราชสมภพเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ สวรรคตวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ พระชนมายุ ๒๑ พรรษา ครองราชย์นาน ๑๒ ปี

๙. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงพระราชสมภพเมื่อวันจันทร์ที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๕๘ ทรงครองราชย์นาน ๖๙ ปี

มาตราต่าง ๆ^๒

มาตราความยาวไทย

๒ คีป	เท่ากับ	๑ ศอก
๔ ศอก	”	๑ วา
๒๐ วา	”	๑ เส้น
๔๐๐ เส้น	”	๑ โยชน์

มาตราวัดความยาวแบบไทยเทียบกับแบบสากล

๑ คีป	เท่ากับ	๒๕ เซนติเมตร
๑ ศอก	”	๕๐ เซนติเมตร
๑ วา	”	๒ เมตร
๑ เส้น	”	๔๐ เมตร
๒๕ เส้น	”	๑ กิโลเมตร
๔๐ เส้น	”	๑ ไมล์ หรือ ๑,๗๖๐ หลา
๑ โยชน์	”	๑๖ กิโลเมตร

^๒ ประมวลและปรับปรุงจากหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ อาจารย์ สวัสดิ์ เกษสุวรรณ จังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. ๒๕๒๘ ปกพื้นขาว ลายเซ็น สีทองมุมขวาล่าง มีเรื่องมาตราชั่ง ตวง วัด และอื่นๆ หนังสือ *เหรียญกษาปณ์ กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕* โดย กรมธนารักษ์ พ.ศ. ๒๕๒๕ หนังสือ *ปทานุกรมนักเรียน* โดย เปลื้อง ณ นคร

มาตราดวงไทยปัจจุบัน

๑ เกวียน	เท่ากับ	๒ บั้น (๑๐๐ ถัง)
๑ บั้น	”	๕๐ ถัง
๑ ถัง	”	๒๐ ลิตร
๑ ลิตร	”	๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เซนติเมตร หรือ ๑ ทะนานหลวง
๑ แกลลอน	”	๔.๕๔ ลิตร

มาตราวัดเนื้อที่

๔ ตารางคืบ	เท่ากับ	๑ ตารางศอก
๑๖ ตารางศอก	”	๑ ตารางวา
๑๐๐ ตารางวา	”	๑ งาน
๔ งาน หรือ		
๔๐๐ ตารางวา	”	๑ ไร่
๑ ไร่	”	๑,๖๐๐ ตารางเมตร
๑ งาน	”	๔๐๐ ตารางเมตร
๑ ตารางวา	”	๔ ตารางเมตร

มาตราเงินก่อนการผลิตเหรียญษาปณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔

เบี้ยหอย ๕๐ เบี้ย	เท่ากับ	๑ กลุ่ม
เบี้ยหอย ๑๐๐ เบี้ย	”	๒ กลุ่ม เท่ากับ ๑ ก่อ
เบี้ยหอย ๒๐๐ เบี้ย	”	๒ ก่อ เท่ากับ ๑ ไพ
เบี้ยหอย ๘๐๐ เบี้ย	”	๔ ไพ เท่ากับ ๑ เฟื้อง

เบี้ยหอย ๑,๖๐๐ เบี้ย	”	๒ เฟื้อง เท่ากับ ๑ สลึง
๔ สลึง	”	๑ บาท
๔ บาท	”	๑ ตำลึง
๒๐ ตำลึง	”	๑ ชั่ง

มาตราเงินเมื่อผลิตเหรียญกษาปณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ แล้ว

เบี้ยหอย ๕๐ เบี้ย	เท่ากับ	๑ โสฬส
เบี้ยหอย ๑๐๐ เบี้ย	”	๑ อัฐ
เบี้ยหอย ๒๐๐ เบี้ย	”	๑ เสี้ยว
เบี้ยหอย ๔๐๐ เบี้ย	”	๑ ซีก
เบี้ยหอย ๘๐๐ เบี้ย	”	๑ เฟื้อง
เบี้ยหอย ๑,๖๐๐ เบี้ย	”	๒ เฟื้อง เท่ากับ ๑ สลึง (๒๕ สตางค์)
๔ สลึง	”	๑ บาท
๑๐ สลึง	”	๑ ทองพัดตั้งส์
๔ บาท	”	๑ ทองพิศ
๘ บาท	”	๑ ทองทศ
๘๐ บาท	”	๑ ชั่ง

ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติมาตราทองคำ ร.ศ. ๑๒๗ พ.ศ. ๒๔๕๑ ประกาศออกใช้แล้ว ทำให้เกิดระบบทศนิยม คือเงินตราเป็นระบบบาท-สตางค์ ทำให้หน่วยนับแบบเดิมหายไป คงเหลือแต่คำว่า สลึง ซึ่งมีค่าเท่ากับ ๒๕ สตางค์

ประวัติสมุดภาพ^๓

วิชาถ่ายรูปเข้ามาถึงเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ หรือเมื่อ ๑๕๗ ปีก่อน (นับจาก พ.ศ. ๒๕๔๕) โดยการเริ่มต้นของชาวฝรั่งเศสสองคนคือ

สังฆราชปัลเลอกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix พ.ศ. ๒๓๔๘-๒๔๐๕ อายุ ๕๗ ปี)

บาทหลวงลาร์โนดี (L'Abbé Larnaudie)

โดยใน พ.ศ. ๒๓๘๘ สังฆราชปัลเลอกัวซ์ซึ่งประจำอยู่ที่วัดอัสสัมชัญ (คอนเซ็ปชัญ) กรุงเทพฯ ได้เขียนจดหมายบอกบาทหลวงลาร์โนดีซึ่งอยู่ที่ฝรั่งเศส และกำลังจะเดินทางมายังเมืองไทย ให้นำกล้องถ่ายรูปและอุปกรณ์มาด้วย จึงเริ่มมีการบันทึกภาพเมืองไทยกันตั้งแต่นั้น (ดูรายละเอียดในหนังสือ *ประวัติการถ่ายรูปยุคแรกของไทย* โดย เอนก นาวิกมูล เพิ่มเติม)

ส่วนการทำสมุดภาพในเมืองไทยมีมาอย่างน้อยตั้งแต่ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ หรือเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ หลักฐานเก่าสุดเท่าที่ เอนก นาวิกมูล พอลจะค้นได้ในตอนนี้ ได้แก่

^๓ คัดจากหนังสือ *สมุดภาพกรุงเทพฯ* โดย เอนก นาวิกมูล สำนักพิมพ์โนราจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๕

๑. โฆษณายายสมุดอัลบั้มรูป ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามไทม์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ เดือน ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้า ๒๖๓ เป็นโฆษณาของห้างแฮร์รี่ เอ. แบดแมน ตีนตะพานช้าง ถัดวังกรมหมื่นกุฎเรศฯ ขึ้นไป (ถนนบำรุงเมือง)

โฆษณากล่าวว่ามีสมุดอัลบั้มใส่รูปชั๊ก มีรูปสวนสราญรมย์ ปราสาทราชวัง วัดอรุณฯ และวัดโพธิ์ เป็นต้น แม้สมุดรูปดังกล่าวไม่ใช่สมุดแบบตีพิมพ์ แต่ก็แสดงว่ามีการพยายามนำภาพต่างๆ มารวบรวมขายอย่างเป็นกิจจะลักษณะแล้ว เมื่อ ๑๑๔ ปีก่อน นับจาก พ.ศ. ๒๕๔๒

๒. โฆษณาในหนังสือพิมพ์ *อาจารย์* ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ (มีไมโครฟิล์มในหอสมุดแห่งชาติ) ประกาศทำ “สมุดพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง” โดยนายเบนยามิน เอ. เปเรร่า

นายเบนยามินกล่าวว่าตนกำลังรวบรวมพระบรมรูปและพระราชประวัติ ร. ๕ เพื่อจัดพิมพ์เป็นภาษาไทยและอังกฤษจำหน่าย ท่านผู้ใดมีพระบรมรูปจะให้ลอง ขอให้ส่งมายังนายเบนยามิน สำนักงานโรนังพัฒนากร เจ้าของพระบรมรูปจะได้รับสมุดพระบรมรูปเป็นบำเหน็จ ๑ เล่ม

ขณะนี้ยังพิสูจน์ไม่ได้ว่านายเบนยามินพิมพ์หนังสือสำเร็จหรือไม่ แต่ก็ทำให้เห็นว่ามี การคิดพิมพ์หนังสือพระบรมรูป ร. ๕ มาตั้งแต่เมื่อ ๘๐ กว่าปีมาแล้ว ถ้าหากใครมีหนังสือเล่มนี้ ต้องนับว่าเป็นผู้โชคดียิ่ง

สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖
สมุดภาพที่น่าสนใจได้แก่ หนังสือ *ที่ระกุกแห่งการเปิดทางรถไฟ-
หลวงสายใต้ ๒๔๕๙* กับ *สมุดภาพ Siam ของคาร์ล ดอห์ริง* พิมพ์
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้นำมาลงเป็นตัวอย่างในครั้งนี้นส่วนหนึ่งแล้ว

สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗
ได้แก่ หนังสือพิมพ์ภาพ *โฟแท็กซ์* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ภาพฉบับแรก
ของประเทศไทย เริ่มออกเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ.
๒๔๗๑ (มีไมโครฟิล์มในหอสมุดแห่งชาติ ดูเรื่อง “แรกคนไทยใช้
รูปถ่ายทำปลอก” โดย เอนก นาวิกมูล ในหนังสือ *วันช่างภาพ’๕๐*)
สมุดภาพขนาดเล็กของนายเกริ่น ศิลป์เพชร เจ้าของร้านโปเตซแดนท์
แสดมภ์ หัวมุกถนนดินสอ (เลิกกิจการไปนานแล้ว) มีสมุดภาพ
ทศชาติชาดก สมุดภาพเที่ยวเพชรบุรี เป็นต้น

**สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาล
ที่ ๘** โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี มีการทำวารสารภาพ หนังสือภาพแสดงผลงานของรัฐบาล
ออกมาค่อนข้างมาก แม้หนังสือประจำปีหรือหนังสือในวาระพิเศษ
ของนิสิตมหาวิทยาลัย ก็ทำได้ยอดเยี่ยม คือประมวลภาพเก่า
ใหม่เอาไว้อย่างอุตสาหกรรม พิมพ์ภาพคมชัด มีข้อมูลละเอียด นับเป็น
เรื่องที่น่ายกย่องยิ่ง ตัวอย่างสมุดภาพสมัยนั้น ได้แก่

หนังสือ *เวชนิสสิต ๒๔๗๘* รวบรวมโดยนักเรียนแพทย์ชั้น
ปีที่ ๔ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือพิมพ์ *ข่าวภาพ (Pictorial News)* เล่มบาง ๆ หน้า ๒๘ หน้า เริ่มออกฉบับแรกเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑
หนังสือ *ไทยในสมัยรัฐธรรมนูญ* พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลอง
วันชาติและสนธิสัญญา ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ปกแข็งหุ้มผ้า
เล่มยาว ๆ

เกร็ดกรุงเทพฯ^๔

เรื่องของกรุงเทพฯ เป็นเรื่องที่มีรายละเอียดมหาศาล แต่ก็มีผู้เขียนถึง
กันมากพอสมควร จึงขอให้ท่านที่สนใจรายละเอียดได้ไปค้นข้อมูล
เพิ่มเติมเอง ในที่นี้จะเขียนถึงกรุงเทพฯ เพียงสั้น ๆ พอกระตุ้นให้
ท่านไปค้นคว้าต่อเท่านั้น

หนังสือที่ควรอ่านประกอบ

หนังสือที่บอกประวัติกรุงเทพฯ และรายละเอียดต่างๆ ได้ดีมาก
สมควรหาอ่าน คือ หนังสือ *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์*
รัชกาลที่ ๑-๔ ซึ่งแต่งโดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค)

^๔ คัดจากหนังสือ *สมุดภาพกรุงเทพฯ* โดย เอนก นาวิกมูล สำนักพิมพ์โนรา
จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๕

หนังสือยุคปัจจุบัน ได้แก่ จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ โดย กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นหนังสือปกแข็ง ราคาเล่มละ ๒๕๐ บาท สรุปความเป็นมาและสถานที่สำคัญต่างๆ ของกรุงเทพฯ-ธนบุรีไว้เป็นจำนวนมาก หาซื้อได้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท่าवासกรี

เมืองหลวงที่มีชื่อยาวที่สุดในโลก ติดอันดับกินเนสบุ๊ก

ชื่อกรุงเทพฯ เต็มๆ ในฐานะพระนครของกรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นชื่อเมืองหลวงที่ยาวที่สุดในโลก คือ กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุ-กรรมประสิทธิ์

บางกอก

เป็นชื่อเก่า หมายถึงทั้งฝั่งกรุงเทพฯ (บางที่จะเรียกว่าฝั่งขวา หรือฝั่งตะวันออก คือฝั่งที่เห็นพระอาทิตย์ขึ้นก่อน) และธนบุรี (ฝั่งที่เห็นพระอาทิตย์ตก) ในปัจจุบัน ชาวต่างประเทศสมัยกรุงศรีอยุธยา เขียนในแผนที่ว่า Bangkok บ้าง Bancok บ้าง Banckock บ้าง ฯลฯ

เมื่อ ร.๔ มีพระราชหัตถเลขาถึงเซอร์จอห์น เบาว์ริง ใน ค.ศ. ๑๘๕๕ พ.ศ. ๒๓๙๘ นั้น ทรงใช้คำว่า Bangkok

ปัจจุบันเราใช้คำว่า Bangkok กันโดยทั่วไป

ร.๑ เสวยราชย์เมื่อไร ขณะพระชนมายุเท่าไร

วันเสาร์ที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ ขณะมีพระชนมายุ ๔๖ พรรษา เสด็จพระราชสมภพเมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๒๗๙

ยกเสาหลักเมืองกรุงเทพฯ

การพระราชพิธียกเสาหลักเมืองมีขึ้น ณ วันอาทิตย์ เดือน ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวด จ.ศ. ๑๑๔๔ ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ ฤกษ์เวลาย่าง่ารุ่งแล้ว ๕๔ นาที

คลองคูเมืองฝั่งกรุงเทพฯ

มี ๓ คลองคือ

คลองคูเมืองเดิม ขุดตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ถ้าดูจากปัจจุบันคือคลองที่ล้อมสนามหลวงและพระบรมมหาราชวังไว้ ปากคลองอยู่ตรงปากคลองตลาด กับตรงสะพานพระปิ่นเกล้า

คลองรอบกรุง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุดใหม่ ขนานไปกับคลองคูเมืองเดิม เริ่มจากบางลำพู (จึงเรียกคลองด้านนี้อีกชื่อว่า คลองบางลำพู) ไปถึงเหนือวัดจักรวรรดิ (เรียกคลองด้านนี้อีกชื่อว่า คลองโอง่าง) ส่วนคลองเล็กตรงๆ ที่เชื่อมระหว่างคลอง

คูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุงมี ๒ คลอง เรียกว่า คลองหลอดวัดราช-
นัดดาราม กับคลองหลอดวัดราชบพิธ

คลองผดุงกรุงเกษม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุดเป็นคูพระนครชั้นที่ ๓
เริ่มจากข้างวัดเทวราชกุญชรไปยังวัดแก้วแจ่มฟ้า (วัดแก้วแจ่มฟ้า
เดิมอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา) ขุดเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕

ป้อม กำแพง

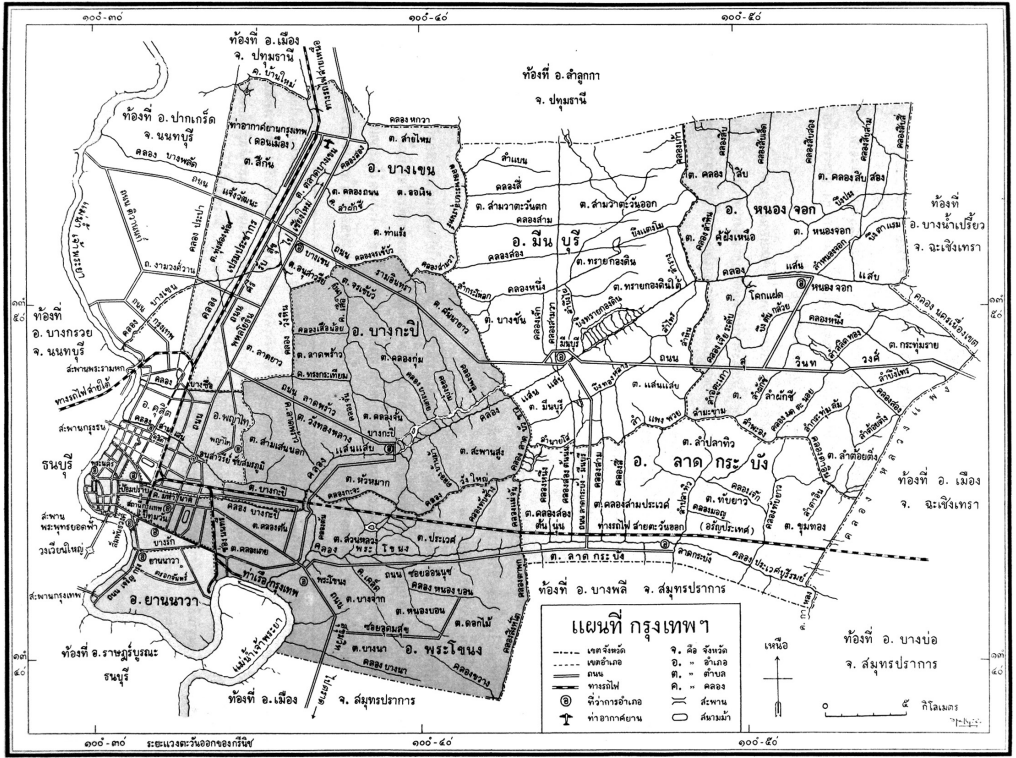
๑. กำแพงที่สร้างตามแนวคลองรอบกรุงยาว ๗.๒ กิโลเมตร
มีป้อมทั้งหมด ๑๙ ป้อม (นับรวมป้อมที่อยู่ตามแนวกำแพงพระ
บรมมหาราชวังด้านท่าเตียนด้วย ๕ ป้อม ดังที่เห็นคำไว้ ถ้าไม่นับ
ป้อมเหล่านี้ด้วยจะเหลือ ๑๔ ป้อม) ได้แก่

เริ่มจากบางลำพู-ป้อมพระสุเมรุ ป้อมยุคนธร ป้อมมหาปราบ
ป้อมมหากาฬ ป้อมหมื่นทวง ป้อมเสื่อทยาน ป้อมมหาไชย ป้อม
จักรเพชร ป้อมผีเสื้อ ป้อมมหาฤกษ์ ป้อมมหาโยชน์ ป้อมภูผาสู่ศัน
ป้อมสัตบรรพต ป้อมโสฬสศิลา ป้อมมหาโลหะ ป้อมอินทรังสรร
ป้อมพระจันทร์ ป้อมพระอาทิตย์ ป้อมอิสินธร

หลังจากการรื้อในระยะต่าง ๆ ซึ่งไม่ค่อยปรากฏหลักฐาน
เดือนปีชัดเจนนัก ปัจจุบันเราเหลือป้อมเก่าให้ดูเพียง ๒ แห่ง คือ
ป้อมพระสุเมรุกับป้อมมหากาฬ

๒. คลองผดุงกรุงเกษม ไม่มีการก่อกำแพงเหมือนคลองรอบกรุง เพียงแต่สร้างป้อมเลียบตามแนวคลองเท่านั้น ป้อมเหล่านี้มี ๘ ป้อม ได้แก่

ป้อมปัจจามิตร (อยู่ทางฝั่งคลองสาน ธนบุรี ยังคงเหลือมาถึงปัจจุบัน) ป้อมป้องปิดปัจจนึก (อยู่ปากคลองผดุงกรุงเกษม ตรงท่าเรือสี่พระยาเดี๋ยวนี้ ถูกรื้อนานแล้ว) ป้อมฮึกเหี้ยมหาญ ป้อมผลาญไฟรัวราบ ป้อมปราบศัตรูพ่าย ป้อมทำลายปรบักษ์ ป้อมหักกำลังตัยกร ป้อมมหานครรักษา (เหล่านี้ก็ถูกรื้อหมดแล้ว เท่ากับเหลือป้อมปัจจามิตรทางฝั่งธนบุรีเพียงแห่งเดียวเท่านั้น)

แผนที่ “จังหวัดพระนคร” จากหนังสือ *แผนที่ภูมิศาสตร์* โดย นายทองใบ เตงน้อย สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ กรุงเทพฯ ยังมีแค่ ๑๓ อำเภอ คือ พระนคร ป้อมปราบศัตรูพ่าย ดุสิต ปทุมวัน ยานนาวา บางรัก สัมพันธวงศ์ บางเขน มีนบุรี บางกะปิ พระโขนง หนองจอก ลาดกระบัง (๗๘๖B-๐๙๖)

ภาพพิมพ์หิน (Lithography) ๗ รัชกาล พิมพ์สอดสีอย่างสวยงามในราวยุค ๒๔๗๐ คุณสุรจิตต์ เคารวะเสน บริจาคให้บ้านพิพิธภัณฑ์เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๘ (ซีดีเอนก๐๒๘๓-๐๐๖)

แถบบนจากซ้ายไปขวา รัชกาลที่ ๒-รัชกาลที่ ๑-รัชกาลที่ ๓
ตรงกลาง รัชกาลที่ ๔

แถบล่างจากซ้ายไปขวา รัชกาลที่ ๕-รัชกาลที่ ๗-รัชกาลที่ ๖

เอก นาวามุต

รัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๕๒) ช่างฝรั่งวาดเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ (ดูรายละเอียด ในหนังสือ *การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์* โดย เอนก นาวิกมูล สำนักพิมพ์เมืองโบราณ) ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (ซีดีเอนก ๑๒๖-๑๐๓)

รัชกาลที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๓๖๗) ช่างฝรั่งวาดเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ (ดูรายละเอียดในหนังสือ การแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดย เอนก นาวิกมูล สำนักพิมพ์เมืองโบราณ) ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (ซีดีเอนก๑๒๖-๑๐๔)

รัชกาลที่ ๓

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) ช่างฝรั่งวาดเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ (ดูรายละเอียดในหนังสือ *การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์* โดย เอนก นาวิกมูล สำนักพิมพ์เมืองโบราณ) ภาพจากโปสต์การ์ด (ซีดีเอนก ๔๖๗-๐๓๔)

รัชกาลที่ ๔

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๑๑) จากหนังสือของเซอร์จอห์น เบาว์ริง (ซีดีเอ็นเค ๓๔๙-๐๔๐)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงฉาย
กับสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ภาพจากหอจดหมายเหตุ
แห่งชาติ (SLC-๐๐๑-๐๔๔)

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงฉายกับสมเด็จพระนางเจ้าทิพเกศภักดี (สมเด็จพระเทพ-)